

**Valtioneuvoston kirjelmä Eduskunnalle ehdotuksesta
neuvoston asetukseksi (kidutukseen käytettävien välineiden kauppa)**

Perustuslain 96 §:n 2 momentin mukaisesti lähetetään eduskunnalle Euroopan yhteisöjen komission 30 päivänä joulukuuta 2002 tekemä ehdotus Euroopan unionin neuvoston asetukseksi tiettyjen sellaisten laitteiden ja tuot-

teiden kaupasta, joita voi käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rangaistukseen sekä ehdotuksesta laadittu muistio.

Helsingissä 18 päivänä kesäkuuta 2003

Ministeri *Paula Lehtomäki*

Neuvotteleva virkamies Tuula Kulovesi

KOMISSION EHDOTUS NEUVOSTON ASETUKSEKSI TIETTYJEN SELLAISTEN LAITTEIDEN JA TUOTTEIDEN KAUPASTA, JOITA VOI KÄYTTÄÄ KUOLEMANRANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOON, KIDUTUKSEEN JA MUUHUN JULMAAN, EPÄINHIMILLISEEN TAI HALVENTAVAAN KOHTELUUN TAI RANGAISTUKSEEN (KOM(2002)770 LOPULLINEN, BRYSEL 30.12.2002)

1. Yleistä

Komission asetusluonnos sisältää ehdotuksen menettelytavoista kidutusvälineiden kaupan kieltämiseksi ja valvomiseksi. Ehdotuksen perustana ovat Euroopan unionin perusoikeuskirja, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, Euroopan neuvoston yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi sekä kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus jotka osoittavat, että kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltoon ei voi sallia poikkeuksia.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 4 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Tämä Euroopan unionille keskeinen tavoite vahvistetaan (yleisten asioiden) neuvoston 9. huhtikuuta 2001 hyväksymissä suuntaviivoissa. Kyseisissä suuntaviivoissa esitellään EU:n kanta sellaisten välineiden, joita voi käyttää kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rangaistukseen, käytön, tuotannon ja kaupan ehkäisemiseksi. Euroopan unionin peruskirjan 2 artiklan 2 kohdan mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan tai teloittaa. Neuvosto hyväksyi 29. kesäkuuta 1998 suuntaviivat Euroopan unionin politiikalle suhteissa kolmansiin maihin kuolemanrangaistuksen osalta ja päätti, että Euroopan unioni työskentelisi kuolemanrangaistuksen yleismaailmallisen lakauttamisen puolesta.

Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeustoimikunnan 25.4.2001 annetussa päätöslauselmassa kehoitetaan YK:n jäsenmaita to-

teuttamaan tarkoituksenmukaiset, myös lainsäädännölliset, toimenpiteet mm. sellaisten välineiden viennin estämiseksi ja kieltämiseksi, jotka on nimenomaisesti suunniteltu kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rangaistukseen. Tämä vahvistettiin 16.4.2002 annetussa päätöslauselmassa. Euroopan parlamentin 3.10.2001 annetussa päätöslauselmassa parlamentti kehotti komissiota esittämään pikaisesti asianmukaisen yhteisön välineen, jolla kielletään sellaisten turvallisuus- ja poliisikäyttöön tarkoitettujen tarvikkeiden markkinointi, kauppa ja vienti, joiden käyttö on luonteeltaan julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa, ja varmistamaan, että tällä yhteisön välineellä keskeytetään sellaisten turvallisuus- ja poliisikäyttöön tarkoitettujen tarvikkeiden vienti, joiden lääketieteellisiä vaikutuksia ei vielä tunneta riittävästi, samoin kuin sellaisten tarvikkeiden vienti, joiden käytössä on havaittu merkittäviä väärinkäytösriskejä tai tarpeettomia vammautusriskejä.

Yllä mainittujen päätöslauselmien ja sitoumusten johdosta on aiheellista vahvistaa yhteisön säännöt kolmansien maiden kanssa käytävästä sellaisten välineiden ja tuotteiden kaupasta, joita voi käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, sekä sellaisten välineiden ja tuotteiden kaupasta, joita voi käyttää kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rangaistukseen. Ehdotuksen tarkoituksena on luoda erityinen kauppajärjestelmä, joka kattaa tietyt sellaiset välineet ja tuotteet, joita voi käyttää kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rangaistukseen.

Asetusehdotuksen oikeusperusta on perustamissopimuksen 133 artikla, joka edellyttää

määräenemmistöä.

2. Ehdotuksen sisältö

Ehdotettu järjestelmä on kaksiosainen. Ensimmäisen osan muodostaa sellaisten välineiden kaupan täydellinen kieltö, joita ei tosiasiallisesti tai käytännössä voi käyttää muuhun tarkoitukseen kuin kuolemanrangaistukseen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rangaistukseen. Järjestelmän toinen osa antaa toimivaltaisille viranomaisille mahdollisuuden valvoa sellaisten välineiden ja tuotteiden kauppaa, joita voi käyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rangaistukseen mutta joilla on myös muita, laillisia käyttötarkoituksia.

Asetusehdotuksen liitteeseen I sisältyvät välineet, joita ei tosiasiallisesti tai käytännössä voi käyttää muuhun tarkoitukseen kuin kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rangaistukseen. Näiden välineiden vienti ja tuonti kielletään. Sen lisäksi asetusehdotuksessa kielletään liitteessä I lueteltujen välineiden toimintaan, käyttöön, tuotantoon kokoonpanoon tai muuntamiseen liittyvän teknisen neuvonnan, avun ja koulutuksen suora tai välillinen antaminen, myyminen, toimittaminen tai siirtäminen kolmannessa maassa olevalle henkilölle, yhteisölle tai elimelle taikka jollekin toiselle henkilölle, yhteisölle tai elimelle kolmannen maan alueella tai alueelta harjoitettavaa liiketoimintaa varten. Asetusehdotuksessa kielletään myös välittäminen ja vastaava, asianomaisten välineiden vientitoimia helpottava tai edistävä toiminta.

Asetusehdotuksen liite II kattaa sellaiset tuotteet ja välineet, jotka on suunniteltu niin, että niitä voisi helposti väärinkäyttää kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun tai rangaistukseen, koska niillä voidaan aiheuttaa ihmiselle ankaraa kipua tai vahinkoa, sekä sellaiset välineet ja tuotteet, joita käytetään lainvalvonnassa eli jotka on tarkoitettu lainvalvontaviranomaisien ja vastaavien ammattiryhmien

käyttöön. Asetusehdotuksen mukaan liitteessä II lueteltujen välineiden ja tuotteiden kauppaa valvottaisiin erityisen lupamenettelyn avulla. Ehdotetussa asetuksessa lupamenettelyn piiriin tulisi myös sellaisten palvelujen suorittaminen kolmansissa maissa oleville osapuolille, jotka liittyvät kaikkien tämän asetuksen soveltamisalaan kuuluvien välineiden toimintaan ja käyttöön. Lupamenettely kattaisi mm. välineiden kauppaan liittyvien sopimusten neuvottelemisen ja teknisen neuvonnan antamisen.

Luvan voi myöntää ainoastaan sen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen, johon viejä, myyjä, palvelun suorittaja tai siirrosta vastaava osapuoli, tai sopimuksen neuvotteleja tai tekevä henkilö, yhteisö tai elin on sijoittautunut. Hakijoiden on toimitettava toimivaltaiselle viranomaiselle kaikki merkitykselliset tiedot luvanvaraisista toiminnoista. Sen lisäksi toimivaltaisten viranomaisten pitäisi määrätä aiheelliseksi katsomansa ehdot, joilla estetään tällaisten välineiden ja tuotteiden käyttö kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon, kidutukseen ja muuhun julmaan, epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun. Tällaisia voisivat olla velvoite toimittaa loppukäyttäjän allekirjoittama lausunto tai sitoumus pidettyä jälleenviennistä. Ehtoja määrätessään ja päättäessään lupahakemuksista toimivaltaisten viranomaisten pitäisi ottaa huomioon kaikki asiaan vaikuttavat tekijät, myös määräämään asianomaisten välineiden siirtämiseen mahdollisesti soveltamat rajoitukset sekä asiassa hyväksytyt kansainväliset velvoitteet ja sitoumukset. Raportit määräämässä mahdollisesti harjoitetusta kidutuksesta ja muusta julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta tulisi myös ottaa huomioon. Lupahakemusta koskeva päätös tulisi tehdä kahden kuukauden kuluessa ja lupa olisi voimassa kuusi kuukautta tai vähemmän.

Muille kuin lainvalvontaviranomaisille venttiluvat myönnetään vain, jos voidaan varmistua siitä, että loppukäyttäjä tarvitsee ja tosiasiallisesti käyttää asianomaista välinettä lailliseen tarkoitukseen ja että loppukäyttäjä ei myy, siirrä eikä toimita välinettä toiselle henkilölle, yhteisölle tai elimelle. Jos välineet ja tuotteet on tarkoitettu viedä lainvalvontaviranomaiselle, venttilupaa ei myönnetä,

jos ko. lainvalvontaviranomainen on todennäköisesti harjoittanut kidutusta tai muuta julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta ja jos ei ole varmaa onko kolmas maa kieltänyt laissa kyseiset käytännöt tai saatetaanko kyseisiä käytäntöjä harjoittavat henkilöt oikeuden eteen kyseisessä maassa.

Henkilöitä kuulustelujen lainvalvontaviranomaisten käyttöön tarkoitettuja välineitä ja tuotteita koskevia vientilupia ei myönnetä, jos on viitteitä siitä, että kuulustelujen aikana on harjoitettu kidutusta tai muuta julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta, tai jos näitä menetelmiä hyväksi käyttäen hankittuja lausuntoja on käytetty todisteena oikeudenkäynnissä. Henkilöitä pidätettyinä pitävien lainvalvontaviranomaisten käyttöön tarkoitettuja välineitä ja tuotteita koskevia vientilupia ei myönnetä, jos on viitteitä siitä, että näiden valvonnassa toimivissa pidätyskeskuksissa tai vankiloissa on harjoitettu kidutusta tai muuta julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua ja jos ei ole varmuutta siitä, että näistä käytännöistä vastuussa olevat henkilöt saatetaan ko. maassa oikeuden eteen.

Asetusehdotuksessa edellytetään, että komissio ja jäsenvaltiot tiedottavat toisilleen asetuksen nojalla toteutetuista toimenpiteistä sekä toimittavat muut niiden käytettävissä olevat asetuksen liittyvät tiedot. Toimivaltaisen viranomaisen tulisi toimittaa hakemuksesta tiivistelmä muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille ja komissiolle kahden viikon kuluessa hakemuksen vastaanottamisesta, jossa se ilmoittaa perusteet, joiden avulla se aikoo joko hylätä hakemuksen tai myöntää luvan, sekä mahdolliset asianmukaisiksi katsomansa ehdot. Jos jokin toinen jäsenvaltio tai komissio esittävät vastalauseen, komissio tekee viime kädessä lupaa koskevan päätöksen. Toimivaltaisen viranomaisen tulee laatia komissiolle toimintakertomus kultakin 12 kuukauden jaksolta.

Asetusehdotuksessa edellytetään myös, että jäsenvaltiot vahvistavat säännöt asetuksen säännösten rikkomiseen sovellettavista seuraamuksista ja varmistavat niiden täytäntöönpanon. Komissiota avustaa asetuksen täytäntöönpanossa asetuksen (ETY) N:o

2603/1969 4 artiklan 1 kohdan mukainen hallintokomitea. Ehdotetussa asetuksessa ei säädetä rajoituksista asianomaisten välineiden ja tuotteiden käytölle, tuotannolle, kaupan pitämiseksi ja myynnille sisämarkkinoilla. Jäsenvaltioita kehoitetaan ainoastaan toteuttamaan lyhyellä aikavälillä tällaisten välineiden ja tuotteiden tuotantoa koskevia lisätoimenpiteitä. Ehdotuksessa lähdetään siitä, että väline- ja tuoteluettelo pitäisi tarkistaa kohtuullisen määräajan kuluessa uusien tietojen ja tekniikan kehityksen huomioon ottamiseksi.

Ehdotetussa asetuksessa ei puututa kaksikäyttötuotteiden viennin valvontajärjestelmään (neuvoston asetus (EY) N:o 1334/2000) eikä tuliaseiden valvontajärjestelmään (neuvoston direktiivi 91/477/EY) eikä sillä estetä vientikieltojen käyttöönottoa muilla perusteilla.

3. Valtioneuvoston kanta ja ehdotuksen vaikutukset

Valtioneuvosto ei ole vielä muodostanut kantaa asiaan. Asiassa on kuultu ulkoasiainministeriötä, sisäasiainministeriötä, puolustusministeriötä, oikeusministeriötä, sosiaali- ja terveysministeriötä, tullihallitusta sekä Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliittoa.

Tarvetta Suomen lainsäädännön muuttamiseen selvitetään parhaillaan. Kysymys on kuitenkin sellaisesta Euroopan unionin neuvostossa päätettävästä asiasta, joka muutoin kuuluisi eduskunnan päätösvaltaan. Suomessa on toistaiseksi voimassa teräseläki, jossa teräseiksi rinnastetaan ketjuista, kaapeleista, vajereista ja metalliputkista valmistetut lyömäaseet sekä sähköpatukat. Näiden tuotteiden maahantuonti, valmistus myyntiä varten sekä kauppa on kiellettyä. Kyseiset säädökset tulevat uuteen järjestyslakiin, joka on vielä vahvistamatta. Suomen ampuma-aselain mukaan kaasusumuttimien ja kaasupatruunoiden tuonti ja vienti on luvanvaraista.

Ehdotuksen käytännön vaikutukset kohdistuvat lähinnä lupamenettelyjen hoitamiseen ja viennin valvontaan, mikäli kyseisten tuotteiden vientiä harjoitetaan Suomesta käsin. Suomessa ei ole kyseessä olevien tuotteiden tuotantoa.